

2. Лук'янова Г. Ю. Гендерна проблематика в умовах дії правового режиму воєнного стану: аналіз ідеологічної складової державної політики та державного управління. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 384–387.
3. Дисюк Т. М. Особливості державної гендерної політики в Україні. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/46_2012/32.pdf.
4. Ukrainer (березень 2022 р.). «Зі зброєю чи без. Українські жінки захищають свою державу». URL: <https://www.ukrainer.net/zhinky/>.
5. Гендерна рівність за час війни: здобутки та необхідні зміни. URL: <https://www.chesno.org/post/5879/>
6. Кодакова К. Гендерна рівність, упередження і жіноче лідерство у ЗСУ: про що говорили на спеціальній події Українського жіночого конгресу. URL : <https://divoche.media/2023/05/05/henderna-rivnist-uperedzhennia-i-zhinoche-liderstvo-u-zsu-pro-shcho-hovoryly-na-spe-tsialniy-podii-ukrainskoho-zhinochoho-konhresu/>.
7. Гендерні диспропорції в Україні під час війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderni-dysproportsiyi-v-ukrayini-pid-chas-viyny>.
8. Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад: наказ Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2022 р. № 359. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6267.html>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань: Закон України від 22 листопада 2023 року № 3494-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-20#Text>.
10. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / К. Левченко (гол. ред. кол.) та ін. Київ : ФОП Клименко Ю. Я., 2021. 297 с.

***Власенко Валерій Павлович,**
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Власенко Антон Федорович,
слідчий слідчого відділення відділу поліції
№ 1 Солом'янського УП ГУНП у м. Києві*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Необхідність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних правових засад є основою ефективною державної політики будь-якої держави. На сьогодні Україна є членом багатьох міжнародних організацій,

участь у яких передбачає добровільне виконання зобов'язань, що встановлюються в наслідок спільного прийняття міжнародних нормативних актів. На національному рівні імплементація міжнародних зобов'язань відбувається шляхом включення міжнародно-правових засад у національну правову систему з чітким дотриманням цілей і змісту міжнародного припису [1].

Відносини між учасниками міжнародних організацій ґрунтуються на загально правових принципах взаємодії. Зокрема, верховенства права, доброго врядування, забезпечення прав людини і основоположних свобод, солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності й партнерства, непорушності кордонів і незалежності, забезпечення поваги до принципів суверенітету й територіальної цілісності. Про обов'язковість зазначених принципів вказує нормативне положення статті 18 Конституції України, де закріплено «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [2].

Законом «Про оборону України» визначено основи оборони, зокрема, «визначаючи способи забезпечення власної безпеки у процесі підготовки держави до оборони та під час воєнних дій, Україна додержується принципів і норм міжнародного права, враховує законні інтереси безпеки інших держав» [3].

У цілому усі міжнародно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері воєнної безпеки та оборони можна поділити на загальні та спеціальні, тобто ті, що безпосередньо стосуються воєнної сфери.

Загальні міжнародно-правові засади державної політики визначені у Статуті ООН (1945 р.), Загальній декларації прав людини (1948 р.), Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.), Паризькій хартії для нової Європи (1990 р.), Конвенції ООН проти корупції (2003 р.), Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.) та ін.

На нашу думку, ключовими загальними засадами у зазначених міжнародних нормативних актах є: міжнародний мир і безпека підтримуються шляхом забезпечення принципів справедливості, рівноправності і самовизначення народів, заохочуючи та розвиваючи повагу до прав і основних свобод людини незалежно від її раси, статі, мови, релігії тощо [4]; воля народу – основа влади уряду, люди зазнають тільки таких обмежень, які встановлені законом в демократичному суспільстві [5]; державна політика формується відповідно до основоположних свобод, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі [6]; запобігання усім формам расової дискримінації [7]; рівноправність чоловіків і жінок [8]; запобігання актам катувань та недопущення видів поводження і покарання, що принижують гідність людини [9]; ніхто не може піддаватися насильницькому зникненню ні за яких умов [10].

Спеціальні міжнародно-правові засади державної політики у сфері воєнної безпеки та оборони визначені у Брюссельській декларації про закони і звичаї війни (1874 р.), Декларації про невикористання куль, що легко розвертаються та сплющуються (1899 р.), IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі (1907 р.), Конвенції про права і обов'язки нейтральних держав та осіб у випадку сухопутної війни (1907 р.), Конвенції про бомбардування морськими силами під час війни (IX Гаазька конвенція 1907 р.), Женевській конвенції від 12 серпня 1949 р «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях», «Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб зі складу збройних сил, які потерпіли корабельну аварію на морі», «Про поводження з військовополоненими», «Про захист цивільного населення під час війни», Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (Біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення (1972 р.), Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (1993 р.) та ін.

У сфері воєнної безпеки та оборони, на нашу думку, ключовими міжнародно-правовими засадами державної політики є: держава, військо якої зайняло територію, мусить піклуватися про зберігання в цілості майна громадян, власності громад, а також релігійних установ та благодійних навчальних, художніх і наукових закладів. Відкриті й незахищені міста, поселення й села не підлягають ні нападам, ні бомбардуванню. Церкви, художні, наукові та благодійні споруди, шпиталі та інші пункти, призначені для зібрання хворих і поранених, бомбардуванню не підлягають. Місто, взяте приступом, не може бути віддане на пограбування військам [11]; кулі, що легко розгортаються або сплющуються в людському тілі заборонені [12]; військовополонені знаходяться під владою уряду супротивної сторони, їх особисті речі, за винятком зброї, військових документів, залишаються їхньою власністю. Забороняється вбивати чи ранити супротивника, який здався, застосовувати зброю, снаряди або речовини, здатні завдати зайві страждання. Забороняється оголошувати скасованими, призупиненими або неприйнятними для розгляду у суді права і позови громадян супротивної сторони, примушувати громадян супротивної сторони брати участь у військових діях. Будь-якій воюючій стороні забороняється примушувати жителів окупованої території надавати інформацію про армію іншої воюючої сторони чи про її засоби оборони, присягати на вірність державі-супротивнику. Сімейна гідність і права, життя фізичних осіб, релігійні переконання і обряди повинні поважатися, приватна власність не підлягає конфіскації [13]; забороняється воюючим державам проводити через територію нейтральної держави війська або обози з військовими або харчами, влаштовувати на її території різного роду пристосування для сполучення з воюючими. На території нейтральної держави не можуть бути сформовані військові загони та установи для вербування на користь воюючої держави [14]; забороняється застосовувати на війні задушливі, отруйні гази, рідин, речовин тощо [15]; обов'язком воюючих держав є гуманне, без будь-якої ворожої дискримінації поводження з особами, які не беруть участі в бойових діях, які

склали зброю, захворіли, зазнали поранення. Також обов'язком є забезпечення населення окупованих територій продуктами харчування, медичними засобами, ліками, підтримувати діяльність медичних установ, вживати заходів для запобігання поширенню інфекційних захворювань та епідемій, пораненим і хворим надавати необхідну допомогу та ін. [16; 17; 18]; особам, які потерпіли корабельну аварію, що перебувають під владою супротивної сторони, або інтернованих, затриманих чи яким-небудь іншим чином позбавлених свободи, не повинно завдаватися шкоди шляхом якоїсь невинуватної дії або бездіяльності (забороняється піддавати таких осіб фізичним каліцтвам, медичним чи науковим експериментам, видаленню тканин чи органів для пересадки, колективні покарання, взяття заручників, образливе поводження, згвалтування, примус до проституції або непристойне посягання у будь-якій формі та ін.). Дітям має бути забезпечено необхідне піклування та допомога, вжито заходів для возз'єднання роз'єднаних сімей [19]; у випадку збройного конфлікту необхідно забезпечити охорону культурних цінностей, убезпечити їх від руйнувань, утриматися від використання їх під час конфлікту. Забороняється реквізиція рухомих культурних цінностей до держави-агресора [20]; ні за яких обставин не мати мікробіологічних або інших біологічних агентів або токсинів, які не мають призначення для профілактичних, захисних або інших мирних цілей [21]; ні за яких умов не мати хімічну зброю, не застосовувати її та не передавати будь-кому [22]; заборонено застосовувати будь-яку міну, міну-пастку чи інший пристрій, призначений для того, щоб наносити або здатний завдати надмірних ушкоджень чи невинуватних страждань [23]; не застосовувати протипіхотні міни, їх не розробляти, не виробляти тощо [24].

Таким чином, наведені міжнародно-правові засади державної політики у сфері воєнної безпеки та оборони вказують на те, що держави, які їх визнали, зобов'язуються враховувати та керуватися ними. Загальнодержавне визнання міжнародно-правових засад гарантує збереження, охорону життя та здоров'я людей, власності, духовних та культурних цінностей народу, нації тощо.

Список використаних джерел

1. Hart H. The Concept of Law. Oxford; UK: Oxford University Press, 1994. 315 p.
2. Конституція України. Основний Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про оборону України. Закон України від 06.12.1991 № 1932-12. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
4. Статут Організації Об'єднаних Націй. Документ Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Міжнародний білль про права людини. Виклад фактів Харківська правозахисна група. Харків: Фоліо, 2004. 62 с.
6. Про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція Ради Європи від 04.07.1950. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

7. Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Конвенція ООН від 21.12.1965. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
8. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція ООН від 18.12.1979. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
10. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. Конвенція ООН від 20.12.2006. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_154
11. Брюссельська декларація про закони і звичаї війни 1874 року Ліга Націй; Декларація, Витяг, Міжнародний документ від 01.01.1874 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_764
12. Декларація про невикористання куль, що легко розвертаються та сплющуються від 29.07.1899. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_196
13. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Міжнародний документ від 18.10.1907. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_222
14. Конвенція про права і обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни від 18.10.1907. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_193 Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів Женева 17.06.1925 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_198
15. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів Женева 17 червня 1925 року http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_198
16. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154
17. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_152
18. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153
19. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 черв. 1977 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_200
20. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14.05.1954. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_157
21. Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (Біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення від 10.04.1972. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_054
22. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_182

23. Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року (Протокол II з поправками, внесеними 3 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію від 03.05.1996 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_310

24. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. Міжнародний документ від 18.09.1997. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_379

*Дем'янчук Тетяна Дмитрівна,
докторант кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД: ЧИ МОЖЛИВО ПРИТЯГНУТИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИНУВАТЦІВ

Людське життя ніколи не було цінністю в радянській правовій системі. Не зважаючи на те, чи це була епоха терору і тоталітаризму чи період лібералізації, ані норми права, ані система права не спрямовувалася на захист людини, її честі та гідності. Своєрідним «феноменом» радянської державності було зневажання прав людини. Відсутність свободи слова, думки та зборів, жорстке придушення будь-якої опозиції до комуністичного режиму, призвели до того, що мільйони людей стали жертвами політичних репресій, включаючи масові депортації, страти в таборах ГУЛАГу та штучні голодомори.

Держава контролювала громадянські, соціальні, політичні та економічні права громадян. Судова система була повністю залежна від номенклатурної партійної верхівки, постійно порушувалося верховенство права. В СРСР та союзних республіках не дотримувалося право на приватне життя, більшість кореспонденції піддавалася цензуруванню. Також мало місце обмеження пересування в межах республіки, а еміграція з країни була практично неможливою. Заборона страйків, зібрань, обмеження релігійних прав громадян були складовою радянської системи права так само, як і порушення прав жінок, дискримінація осіб за ознаками мови чи етнічної приналежності. Перелік обмежень не є вичерпним.

В умовах сьогодення ми є свідками того, як російська окупаційна влада на тимчасово окупованих територіях України, проводить аналогічну політику. Як наслідок, нам доцільно не тільки визначити масштаби злочинів радянської влади, а й сформулювати механізм притягнення до відповідальності за ці злочини росію, як правонаступницю СРСР. Важливо також показати, що сучасна росія